

ตระกูลที่ถ่ายทอดให้แก่คนในตระกูล ในลักษณะเดียวกับการเรียนการสอนราชินิกุล บุตรหลาน
ข้าราชการสำนักที่เสาะเรียนกันในวังและในสำนักราชบัณฑิตซึ่งเจ้านายในราชตระกูลเป็นผู้สอน ความรู้
ที่ศึกษาเล่าเรียน ได้แก่ วิชาศาสนาพุทธ ภูมิศาสตร์ ช่างสุวรรณภูมิและปั้น และร้อยกรอง เป็นต้น

สมัยกรุงศรีอยุธยา

การจัดการศึกษาของไทยในสมัยนี้ยังคงดำเนินการต่อมาโดยเอกชนด้วยรูปแบบที่มีการ
จัดการเรียนการสอนเช่นเดียวกับสมัยสุโขทัยและอยุธยา จนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง
แก่พม่าในปี พ.ศ. 2310 ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199 - 2231)
พระองค์ได้ทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้คณะมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสเข้ามาเผยแพร่
ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกและเริ่มระบบการจัดการศึกษาอย่างเป็นแบบแผนของประเทศ
ตะวันตก ในการเผยแพร่ศาสนาของบาทหลวงฝรั่งเศสได้ใช้วิธีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นมาโดย
สอนหนังสือควบคู่ไปกับการสอนศาสนาเพื่อสอนภาษาและวิทยาการสมัยใหม่ให้แก่คนไทยในสมัย
นั้น นอกจากนั้นแล้วยังสอนวิชาการอื่นๆ เพื่อให้ชาวเมืองมีความรู้เพียงพอในการทำการค้าซึ่ง
ความมุ่งหมายนี้สอดคล้องกับแนวนโยบายของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่ได้กำหนดไว้ใน
หนังสือจีนตามฉี โรงเรียนที่คณะมิชชันนารีได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดตั้งโรงเรียน
เรียกว่า โรงเรียนสามเณร โดยโรงเรียนสามเณรบางแห่งได้รับพระราชทานที่ดิน สิ่งของ
สำหรับสร้างโรงเรียน โบสถ์และบ้านให้แก่บาทหลวงชาวฝรั่งเศส นับได้ว่าเป็นการเริ่มต้นใน
การอุดหนุนส่งเสริมการศึกษาเอกชน โรงเรียนของบาทหลวงยังคงดำเนินการต่อมาในรัชกาล
ของพระเพทราชา พระเจ้าเสือ จนถึงไทยเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2310 บทบาท
ของโรงเรียนสามเณรจึงลดลงเนื่องจากโรงเรียนส่วนใหญ่ถูกเผาทำลายไป อย่างไรก็ตาม นอก
จากมีการจัดตั้งโรงเรียนสามเณรแล้วยังมีการจัดตั้งโรงเรียนจีนขึ้นเนื่องจากมีการติดต่อค้าขายกัน
ระหว่างกรุงศรีอยุธยากับประเทศจีน ทำให้ชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในกรุงศรีอยุธยา
เป็นการถาวรมีมากขึ้นตามลำดับ การเรียนการสอนในโรงเรียนจีนใช้หนังสือคัมภีร์เก่าบ้าง
สอนด้วยการเล่านิทานประเภทวรรณคดีหรือเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีนบ้าง ทั้งนี้การเรียน
การสอนจะเป็นภาษาจีนทั้งหมด

* หนังสือจีนตามฉีสร้างขึ้นเพื่อให้ประชาชนชาวไทยได้เรียนรู้ภาษาไทยอย่างราบรื่น ไม่สิ้นทนมธรรม
นิยมประเทศไทย

สมัยกรุงธนบุรี

สมัยนี้เป็นช่วงของการฟื้นฟูประเทศหลังจากที่ถูกพม่าทำลายย่อยยับในทุกด้าน ทำให้มีโรงเรียนสามแฉกเหลืออยู่บางโรงเรียนเท่านั้นและแต่ละโรงเรียนก็มีนักเรียนเพียง 5-6 คน ซึ่งในสมัยนี้น่าจะมีช่วงเวลาหนึ่งที่โรงเรียนสามแฉกหยุดดำเนินการทั้งนี้ เนื่องมาจากการที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงเนรเทศสังฆราชและบาทหลวงฝรั่งเศสจำนวนหนึ่งออกนอกประเทศเมื่อปลายปี พ.ศ. 2322 อย่างไรก็ตาม พระองค์ได้ทรงพระราชทานที่ดินและสิ่งของแก่บาทหลวงฝรั่งเศสในการสร้างโบสถ์ซึ่งอาจจะตั้งอยู่ในโรงเรียนสามแฉก ทั้งนี้เพราะในช่วงระยะเวลาหลังจากเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 นี้มีสังฆราชและบาทหลวงอยู่ในกรุงธนบุรีเพียง 3 คนเท่านั้น

สมัยรัตนโกสินทร์

การศึกษาความเป็นมาของการจัดการศึกษาและการให้เงินอุดหนุนจากรัฐในสมัยรัตนโกสินทร์สามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลาที่สำคัญ ดังนี้

(1) ช่วงปี พ.ศ. 2325 - 2441

การจัดการศึกษาและการให้เงินอุดหนุนการศึกษาเอกชนจากรัฐในช่วงระยะเวลานี้เป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ กล่าวคือ พระมหากษัตริย์ได้ทรงเป็นผู้ตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาหรือการให้เงินอุดหนุนการจัดการศึกษาเอกชน ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวนี้เริ่มเห็นภาพชัดเจนในรัชสมัยของสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สำหรับรายละเอียดของการจัดการศึกษาและการให้เงินอุดหนุนการศึกษาเอกชนในช่วงเวลาดังกล่าวมีดังนี้

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3

สืบเนื่องจากเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชขึ้นครองราชย์ ได้ทรงให้สังฆราชและบาทหลวงฝรั่งเศสที่ถูกเนรเทศในสมัยกรุงธนบุรีกลับเข้ามาอยู่ในเมืองหลวง ซึ่งเข้าใจว่าโรงเรียนสามแฉกน่าจะได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ แต่คงจะมีนักเรียนจำนวนน้อยและไม่เจริญเหมือนแต่ก่อน ในปี พ.ศ. 2371 ซึ่งตรงกับแผ่นดินของสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีมิชชันนารีอเมริกันเข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนิกายโปรแตสแตนต์เริ่มเข้ามามีบทบาททางด้านการศึกษาในประเทศไทยเป็นครั้งแรกและได้เพิ่มจำนวนมากขึ้น ซึ่งนอกจากได้เดินทางเข้ามาเพื่อ

เผยแพร่ศาสนาแล้วยังใช้วิชาชีพของตนในการเอื้อเพื่อวิทยาการแผนใหม่ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ การแพทย์ และด้านอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม การจัดการศึกษาของเอกชนโดยกลุ่ม ศาสนาได้เจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมาก สำหรับการให้เงินอุดหนุนการจัดการศึกษาเอกชนยังไม่ ปรากฏชัดในสมัยนี้

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2394 - 2411) พระองค์ได้ทง อนุญาตให้มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้น ด้วยทรงเล็งเห็นถึงประโยชน์ในการพัฒนาประเทศในอนาคต โรงเรียนแห่งแรกที่คณะมิชชันนารีจัดตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ.2395 คือโรงเรียนกุลเทพคริสตียนวิทยาลัย โดยนับแต่นั้นเป็นต้นมาก็ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนมิชชันนารีขึ้นอีกหลายแห่ง ในขณะเดียวกันก็ยังมี การจัดตั้งโรงเรียนของนิายโรมันคาทอลิก สำหรับการเรียนการสอนมีทั้งภาษา วิทยาการ สมัยใหม่และวิชาชีพนอกเหนือไปจากการเผยแพร่ศาสนา ประกอบกับในช่วงเวลานั้นประเทศ ตะวันตกกำลังขยายอำนาจทางการเมืองซึ่งเรียกว่ายุคจักรวรรดินิยม การดำเนินนโยบายของ ประเทศจึงเป็นไปอย่างระมัดระวัง ซึ่งประเทศไทยได้ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนของรัฐตลอดจน สนับสนุนให้มีการจัดตั้งโรงเรียนเอกชนไทย เรียกว่า โรงเรียนบำรุงวิชาและการจัดตั้งโรงเรียนโดย เจ้านายชั้นสูง เพื่อป้องกันไม่ให้นุตรหลานของชนชั้นสูงไปเข้าเรียนในโรงเรียนของสำนักคริสต ศาสนา สำหรับการอุดหนุนส่งเสริมการศึกษาเอกชน ในสมัยพระองค์นั้นได้ทรงพระราชทานที่ดิน ช้างวัดอรุณราชวราราม (วัดแจ้ง) แก่คณะมิชชันนารี ซึ่งต่อมาได้ใช้เป็นสถานที่ตั้งโรงเรียนเอกชน เพื่อสอนภาษาจีน เป็นต้น

จากรายละเอียดดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าช่วงปี พ.ศ. 2325 - 2441 หรือสมัย กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้มีการจัดตั้งโรงเรียนโดยผู้สอนศาสนาคริสต์ แต่ก็ยังมีไม่มากนัก การเรียนรู้ในบ้าน วัดและวังจึงยังคงมีบทบาทอยู่

(2) ช่วงปี พ.ศ. 2441- 2471

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2411 - 2453) ได้มีการปฏิรูปประเทศ ในด้านต่างๆ เพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าและเพื่อหลีกเลี่ยงการคุกคามจากจักรวรรดินิยม ตะวันตกซึ่งมีอิทธิพลเข้ามาในภูมิภาคเอเชีย เนื่องจากสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอก

ประเทศขณะนั้นเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ต้องทำการพัฒนาประเทศในทุกด้านเพื่อให้ทัดเทียมกับอารยประเทศทั้งทางด้านการปกครอง เศรษฐกิจ คมนาคม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อรักษาเอกราชของประเทศไว้เป็นสำคัญ² แนวพระราชดำริดังกล่าวเป็นผลทำให้มีการจัดการศึกษาให้กับประชาชนมากขึ้น ในทางปฏิรูปการศึกษาของพระองค์ได้มีการพัฒนาการจัดการศึกษาให้เป็นระบบแบบแผน มีหลักสูตรและการสอบเพื่อวัดมาตรฐานความรู้ เนื่องจากทรงมีพระประสงค์จะให้ชาวไทยรับการศึกษาอย่างทั่วถึง นอกจากนั้นแล้วยังได้มีการจัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นหลายแห่งทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมืองใหญ่ๆ ของประเทศและได้สนับสนุนให้คนไทยจัดตั้งโรงเรียนของเอกชนขึ้น สำหรับโรงเรียนของคณะผู้สอนศาสนาคริสต์ก็ยังคงสนับสนุนให้มีการขยายกิจการเมื่อจำนวนโรงเรียนทั้งของรัฐและเอกชนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จึงได้มีการจัดตั้งกรมศึกษาธิการ (ภายหลังได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นกระทรวง) เพื่อรับผิดชอบงานด้านนโยบายการศึกษาโดยเฉพาะ ในสมัยนั้นโรงเรียนที่จัดตั้งโดยเอกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมีชื่อเรียกรวมกันว่า "โรงเรียนเชลยศักดิ์" ถ้าหากโรงเรียนสอนภาษาต่างประเทศด้วยจะเรียกชื่อว่า "โรงเรียนวิเศษเชลยศักดิ์" และโรงเรียนเอกชนใดก็ตามที่อยู่ในความดูแลและรับการอุดหนุนจากรัฐบาล เรียกว่า "โรงเรียนเชลยศักดิ์บำรุง" ส่วนโรงเรียนที่ไม่ต้องการอยู่ในความดูแลของกรมศึกษาธิการซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนของคณะมิชชันนารี เรียกว่า "โรงเรียนเชลยศักดิ์นอกบำรุง"

กิจการของโรงเรียนเอกชนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นและได้ดำเนินไปได้อย่างเสรี อย่างไรก็ตาม ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โรงเรียนเอกชนซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนจีนได้มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและเป็นโรงเรียนที่เริ่มมีปัญหารึ้นมา เนื่องจากโรงเรียนดังกล่าวมุ่งสอนภาษาและวัฒนธรรมจีน แต่โดยที่กระแสการเมืองภายในประเทศจีนและการรณรงค์เพื่อโค่นล้มราชวงศ์ชิง ซึ่งนำโดย ดร. ซุน ยัตเซ็น ที่ได้ดำเนินการมาก่อนการจัดตั้งโรงเรียนจีน ทำให้โรงเรียนจีนทำหน้าที่เผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมืองระบอบสาธารณรัฐ

² กอบกุล ปิยธชาติ, "ชัตราผลตอบแทนของการลงทุนส่งคนไปศึกษาต่อต่างประเทศด้วยทุนรัฐบาล" (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539) หน้า 43

"มีการเปลี่ยนชื่อสำหรับเรียกโรงเรียนเอกชนหลายครั้ง ในปี พ.ศ. 2454 เรียกว่า "โรงเรียนบุคคล" ตามระเบียบการศึกษาของประเทศสยาม พ.ศ.2454 ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็น "โรงเรียนราษฎร์" ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2461 เมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ.2525 แล้ว จึงได้เรียกโรงเรียนเหล่านี้ว่า "โรงเรียนเอกชน" จนถึงปัจจุบัน

ประชาธิปไตยมาตั้งแต่ระยะแรกและอุดมการณ์นี้แตกต่างกับระบอบการเมืองของไทยในเวลานั้น จนก่อให้เกิดกบฏ ร.ศ.130 (พ.ศ.2454)³ ในต้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สำหรับการส่งเสริมอุดมทุนการศึกษาเอกชนในรัชสมัยนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงช่วยเหลือโรงเรียนเอกชนด้วยการพระราชทานเงินเพื่อสมทบซื้อที่ดินสร้างโรงเรียน การอุดหนุนส่งเสริมและช่วยเหลือการศึกษาเอกชนได้เริ่มกำหนดขึ้นเป็นการทั่วไปครั้งแรกใน โครงการศึกษา ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441) ซึ่งนับว่าเป็นแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับแรกของประเทศไทยที่ได้ให้การอุดหนุนเป็นเงินให้เป็นครูหรือเครื่องเส้าเรียนใช้สอย วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน แก่โรงเรียนเอกชน⁴

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6

ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงพยายามแผยแพร่ ความรู้สึกเรื่องชาตินิยมในหมู่คนไทยและได้ทรงหาวิธีการให้คนจีนคลายความเป็นจีนลงโดยให้มีความเป็นคนไทยมากขึ้น แต่ปัญหาโรงเรียนจีนก็ยังคงเป็นแหล่งสร้างสมและเพิ่มทุนปัญหาทางการเมือง ให้นโยบายการเปลี่ยนคนจีนให้เป็นคนไทยกระทำได้อย่างขึ้นด้วย ซึ่งสมัยนั้นรัฐได้แก้ปัญหาโดยประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 เป็นฉบับแรก เพื่อควบคุมโรงเรียนราษฎร์ทั้งหมดหรือกล่าวได้ว่ามีการตราขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการควบคุมดูแลโรงเรียนเอกชนให้ดี สาระสำคัญของพระราชบัญญัตินี้นอกจากจะเน้นการเรียนด้วยภาษาไทยแล้วยังเน้นเรื่องความจงรักภักดีต่อประเทศชาติด้วยและมีข้อระวังไม่ให้กระทบต่อโรงเรียนของคณะมิชชันนารี เพราะโรงเรียนดังกล่าวไม่ได้มีปัญหาในเรื่องการเมืองแต่อย่างใด การประกาศใช้พระราชบัญญัติ พ.ศ.2461 ทำให้มีการจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์มากขึ้น ทั้งนี้เพราะพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ให้แนวทางในการจัดตั้งและบริหารโรงเรียน ทำให้เอกชนมีความมั่นใจในการจัดการศึกษาและมีการขยาย การศึกษามากขึ้น ในปี พ.ศ.2461 ขณะที่ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นปีเดียวกับสงครามโลกครั้งที่ 1 สิ้นสุด หลากๆ ประเทศรวมทั้งไทยได้เริ่มเจรจาปรับปรุงสนธิสัญญา ที่ไม่เป็นธรรมทำให้ไทยมีโอกาสในการแก้ไขปัญหาภายในประเทศ เช่น การเปลี่ยนแปลงชน

³ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน การศึกษาเอกชนในประเทศไทย , หน้า 9 .

⁴ คณะกรรมการการศึกษาเอกชน สำนักงาน "เรื่องนโยบายและแนวทางในการอุดหนุนโรงเรียน เอกชน" เอกสารประกอบการประชุมคณะรัฐมนตรี กันยายน 2532 . หน้า 8 (เอกสารไม่พิมพ์เผยแพร่)

ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย นโยบายนี้นำไปสู่การประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ซึ่งนับเป็นครั้งแรกของประเทศไทยที่มีการบังคับให้เด็กชายหญิงเข้าเรียนจนจบชั้นประถมศึกษา 4 ปี หรือจนกว่าอายุย่างเข้าปีที่ 15 เนื่องจากในช่วงนี้ภาวะเศรษฐกิจของประเทศยังไม่อำนวยจึงได้มีการเก็บเงินศึกษาฟรีนั้น¹ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ารัฐได้ให้ความสำคัญกับการศึกษามากขึ้นโดยการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2464 แต่เนื่องจากรัฐมีภาระกิจมากมายทำให้ไม่สามารถทุ่มเทงบประมาณให้กับการศึกษาได้อย่างเต็มที่ผนวกกับยังไม่ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติดังกล่าวในกรุงเทพฯ จึงทำให้โรงเรียนราษฎร์ยังคงดำเนินกิจการต่อมาได้ สำหรับการส่งเสริมอุดหนุนการจัดการศึกษาเอกชนโดยรัฐในสมัยนี้ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมการอุดหนุนช่วยเหลือโรงเรียนเอกชนให้เหมาะสมกับยุคสมัยมาโดยตลอด เช่น ได้ออกกฎกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2454 ยกเว้นครูโรงเรียนเอกชนจากการเกณฑ์เข้ารับราชการทหารชั่วคราว ซึ่งจัดได้ว่าเป็นการช่วยเหลือครูโรงเรียนเอกชนอีกทางหนึ่งหรือเป็นการส่งเสริมการจัดการศึกษาเอกชนทางอ้อมนั่นเอง

(3) ตั้งแต่ พ.ศ. 2471 - 2538

ในสมัยรัชกาลที่ 7 การจัดการศึกษาเอกชนได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง การปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย พ.ศ. 2475 คณะราษฎรได้แสดงเจตนารมณ์ที่จะให้ประชาชนได้รับการศึกษาเกินกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนประชากรทั้งหมดภายใน 10 ปี เพื่อให้เป็นผลดีสำหรับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่รัฐบาลของคณะราษฎรขณะนั้นไม่สามารถจัดการศึกษาให้ได้ผลดังกล่าว รัฐจึงเปิดโอกาสให้เอกชนได้มีส่วนช่วยรัฐในการจัดการศึกษาโดยรัฐจะใช้วิธีแบ่งแรงในการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพราะต้องการให้เด็กจำนวนมากได้มีที่เรียน จากนโยบายดังกล่าวทำให้โรงเรียนเอกชนขยายตัวมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2479 รัฐได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2479 ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ในทำนองเดียวกันกับพระราชบัญญัติโรงเรียน พ.ศ. 2461 แต่ได้มีการปรับปรุงรายละเอียดให้ชัดเจนยิ่งขึ้นและยังได้มีการให้เงินอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์ตลอดจน

¹ เงินศึกษาฟรี เป็นเงินเพื่อช่วยในการจัดการศึกษาจากชายฉกรรจ์คนละ 1-3 บาท ซึ่งเงินนี้ช่วยให้การจัดการศึกษามบังคับดำเนินไปได้ดี แต่เมื่อเกิดภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจภายในประเทศระหว่างรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 การจัดเก็บเงินศึกษาฟรีได้ผลน้อยลง ในที่สุดจึงยกเลิกไปในปี พ.ศ.2473

ให้เอกชนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาพร้อมกับรัฐมากขึ้น จนกระทั่งปี พ.ศ.2481 รัฐบาลได้นำสหชาตินิยมมาใช้ในการปกครองเป็นเหตุให้เกิดปัญหาของชาวจีนอีกครั้ง เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติโรงเรียนจีนจึงได้กลับมามีบทบาทอีกครั้ง

อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ.2495 รัฐบาลไทยได้มีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์โดยได้ออกพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์และได้ออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497 เพื่อให้ควบคุมการจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์เป็นผลให้โรงเรียนจีนมีจำนวนลดลงอีกครั้ง^๑ ในช่วงปี พ.ศ. 2480 - 2503 โรงเรียนเอกชนมีบทบาทในการจัดการศึกษาพร้อมกับรัฐภายใต้นโยบายการพัฒนาการศึกษาของรัฐได้อย่างกว้างขวาง เนื่องจากเอกชนได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยรัฐในการพัฒนาบุคลากรและพัฒนาประเทศได้ตรงตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐ ซึ่งรัฐได้จัดตั้งสำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติและได้ประกาศใช้แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503 การจัดการศึกษาเอกชนให้ดำเนินมาด้วยดีจนถึงปี พ.ศ. 2518 รัฐได้แก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497 เพิ่มเติมเป็นพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2518 เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ ซึ่งประชาชนกำลังตื่นตัวเรื่องประชาธิปไตยและมีการเรียกร้องกันอยู่ทั่วไปในขณะนั้นได้มีการปรับปรุงการควบคุมโรงเรียนรัฐให้เหมาะสมกับยุคสมัยยิ่งขึ้น โดยจัดให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองการทำงานและการสงเคราะห์ครูใหญ่และครู จัดให้มีกองทุนสงเคราะห์เพื่อให้สวัสดิการและสงเคราะห์ครูใหญ่และครู พร้อมกันนี้ได้จัดให้มีสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนขึ้น เพื่อให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาของโรงเรียนเอกชนแก่รัฐมนตรีอีกด้วย ภายหลังได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ.2525 ซึ่งได้มีการปรับปรุงบทบัญญัติให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของประเทศยิ่งขึ้น พระราชบัญญัตินับดังกล่าวยังคงใช้อยู่ในปัจจุบัน สำหรับพัฒนาการของการจัดการศึกษาเอกชนในช่วง พ.ศ. 2504 - 2538 ตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติแต่ละฉบับเฉพาะการจัดการศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษามีดังนี้ (พิจารณาตารางที่ 3.1 ประกอบ)

^๑ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. พัฒนาการของโรงเรียนเอกชน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล , สิงหาคม 2532) หน้า 108-109.

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509)

แผน ฯ ได้กำหนดนโยบายและเป้าหมายที่จะให้มีการจัดการศึกษาให้เข้ากับสากลโดยได้วางโครงการศึกษาให้เป็นการถาวรเหมาะสมแก่ความจำเป็นของชาติและสอดคล้องกับระบบการปกครองประเทศ^๑ ซึ่งขณะนั้นมีหรือสรุปของรัฐโดยเห็นควรให้เร่งขยายการศึกษาภาคบังคับให้เสร็จโดยเร็ว คือ ภายใน 10 ปี แต่การขาดงบประมาณด้านอาคารสถานที่และบุคลากร ประกอบกับจำนวนประชากรมีอัตราเพิ่มสูง มีผลทำให้การศึกษาเอกชนได้รับการส่งเสริมให้ขยายการศึกษาเพิ่มขึ้นโดยหวังให้เอกชนช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐในการจัดการศึกษาให้มากที่สุด อย่างไรก็ตาม ในช่วงนี้เอกชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาเทียบสัดส่วนจำนวนนักเรียนภาครัฐและเอกชนประมาณร้อยละเท่ากับ 86 : 14

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 - 2514)

แผน ฯ ได้กำหนดนโยบายและเป้าหมายที่เน้นการให้ความสำคัญในการให้การศึกษาในระดับประถมศึกษาให้กับประชาชนเพื่อสร้างบุคลากรระดับพื้นฐาน ซึ่งได้กำหนดนโยบายให้เอกชนลดการจัดระดับประถมศึกษาให้มาร่วมมือในการปรับปรุงการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเพื่อสร้างกำลังแรงงานให้สอดคล้องกับตลาดแรงงานและขยายโรงเรียนมัธยมศึกษาออกสู่อำเภอและตำบลทำให้เอกชนจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาค่อนข้างคงที่ โดยมีอัตราส่วนจำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษาระหว่างภาครัฐ : เอกชนเท่ากับ 86:14 ในปี พ.ศ.2510 และ 85 : 15 ในปี พ.ศ. 2514

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 - 2519)

แผน ฯ ได้ให้ความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยใช้ระบบการศึกษาที่ดี มีประสิทธิภาพและคุณภาพ เพื่อส่งเสริมความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสร้างทัศนคติที่ดีสำหรับสังคม รัฐได้กำหนดนโยบายส่งเสริมให้โรงเรียนเอกชนจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐานสูงขึ้นและสนับสนุนให้เอกชนมีส่วนร่วมในการลงทุนเพื่อการศึกษา ให้สถานศึกษาเอกชนมีความคล่องตัวในการบริหารและพัฒนาทางวิชาการอย่างกว้างขวางเหมาะสมภายใต้การควบคุมของรัฐ การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ในปี พ.ศ. 2515 มีสัดส่วนการจัดการศึกษาให้กับจำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษาภาครัฐและเอกชนลดลงจาก 87 : 13 ในช่วงต้นของแผน ฯ เป็น 90 : 10 เมื่อสิ้นแผน ฯ

^๑เจื้อจันท์ จงสถิตอยู่, "แนวคิดและวิธีการวางแผนการศึกษา : บทเรียนและความคาดหวัง" ใน 36 ปี สดส. กรุงเทพฯมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ , 2538) หน้า 40.

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524)

รัฐได้มีนโยบายสนับสนุนให้เอกชนขยายการจัดการศึกษาเพิ่มมากขึ้นในทุกระดับการศึกษา ยกเว้นระดับประถมศึกษา เนื่องจากรัฐจะเป็นผู้ส่งเสริมการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี ให้ทั่วถึงภายใน 4 ปี ทำให้จำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษาของโรงเรียนเอกชนมีแนวโน้มลดลง โดยในปี พ.ศ. 2520 มีนักเรียนเท่ากับ 722,197 คน ลดลงเหลือ 633,433 คน ในปี พ.ศ. 2524 สำหรับสัดส่วนการจัดการศึกษาสำหรับจำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษาระหว่างรัฐและเอกชน ลดลงจาก 90 : 10 เป็น 90 : 9 ในปี พ.ศ. 2520 และปี พ.ศ. 2524

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529)

รัฐได้กำหนดนโยบายให้คณะบุคคลและเอกชนร่วมรับภาระในการจัดการศึกษาให้ดีขึ้น สำหรับสัดส่วนการจัดการศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษาภาครัฐและเอกชนคิดเป็นสัดส่วนเท่ากับ 91 : 09 ในปี พ.ศ.2525 และมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเล็กน้อยเท่ากับ 90.4 : 9.6 ในปี พ.ศ.2529

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534)

รัฐมีนโยบายให้เอกชนเข้าร่วมจัดการศึกษามากขึ้น นอกจากนั้น รัฐยังให้การช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้เอกชนขยายบทบาทการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาและอาชีวศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น สำหรับสัดส่วนการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาภาครัฐและเอกชนในปี พ.ศ. 2530 คิดเป็น 90.8 : 9.2 และ 89.4 : 10.6 ในปี พ.ศ.2534

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539)

รัฐได้กำหนดนโยบายสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและจำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาที่นอกเหนือจากการศึกษารุ่นพื้นฐาน และการศึกษาที่มีความต้องการเฉพาะกลุ่ม สำหรับสัดส่วนการจัดการศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษาระหว่างภาครัฐและเอกชน ในปี พ.ศ. 2535 คิดเป็น 89.3 : 10.7 และ 87.6 : 12.4 ในปี พ.ศ. 2539

จากการศึกษาความเป็นมา นับตั้งแต่เริ่มมีการใช้แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติจะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษา มีแนวโน้มค่อนข้างลดลงหรือบางปีค่อนข้างคงที่

สำหรับการอุดหนุนส่งเสริมการจัดการศึกษาเอกชนในช่วงเวลานี้ ในภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 การอุดหนุนส่งเสริมและช่วยเหลือการศึกษาเอกชนได้ค่อยๆ เพิ่มมากขึ้น แล้วค่อยๆ ลดลงตั้งแต่ พ.ศ. 2502 เป็นต้นมา นโยบายที่เด่นชัดในการส่งเสริมให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาและนโยบายการอุดหนุนได้ปรากฏขึ้นเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2479 และแผนการศึกษาชาติซึ่งประกาศใช้ในปีเดียวกัน ซึ่งได้กล่าวถึงการอุดหนุนว่า "ให้กระทรวงศึกษาธิการอุดหนุนโรงเรียนด้วยการให้เงินครูหรือเงินหรือด้วยประการอื่นตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ทั้งนี้ภายในวงเงินงบประมาณ" ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้เริ่มอุดหนุนเป็นเงินโรงเรียน ในปี พ.ศ. 2480 และได้มีการเพิ่มเงินอุดหนุนมากขึ้นเรื่อยๆ⁷ ในปี พ.ศ. 2484 รัฐได้มีคำสั่งให้ทุกจังหวัดสนับสนุนนโยบายรัฐในการช่วยเหลือโรงเรียนเอกชน เนื่องจากรัฐถือว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดตั้งโรงเรียนเอกชน เป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาล อีกทั้งยังได้มีการพยายามส่งเสริมเอกชนให้จัดตั้งโรงเรียนเอกชนเพิ่มขึ้น ส่วนโรงเรียนเอกชนที่จัดตั้งอยู่แล้วรัฐได้ให้ความช่วยเหลือในด้านการยกฐานะให้มั่นคงขึ้น การให้การอุดหนุนดังกล่าวมีมาตลอดและในช่วง พ.ศ. 2487 - 2489 รัฐได้เริ่มอุดหนุนเป็นเงินค่าก่อสร้างอาคารและเงินช่วยเหลือเป็นค่าบูรณะโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนได้รับความเสียหายเนื่องจากผลของสงครามโลกครั้งที่สอง⁸

นโยบายการอุดหนุนในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2495 - 2497 ได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากรัฐเห็นว่า การจ่ายเงินให้แก่โรงเรียนเอกชนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี จึงได้มีการวางหลักเกณฑ์ใหม่ โดยกำหนดให้ครูที่เข้ามาทำการสอนปีแรก ได้รับเงินเดือนใกล้เคียงกับข้าราชการ ส่วนการขึ้นเงินเดือนครูในปีต่อไปให้โรงเรียนเอกชนจัดการเอง และในการจ่ายเงินเดือนนี้ได้ร่วมกันระหว่างโรงเรียนและกระทรวงศึกษาธิการ โดยจ่ายเพิ่มแก่ครูอย่างน้อยครึ่งหนึ่งของจำนวนอัตราที่ได้เพิ่มให้กับข้าราชการ อีกครึ่งหนึ่งให้รัฐบาลจ่าย⁹ และรัฐได้เริ่มให้การอุดหนุนด้วยการให้กู้ยืมเงินเพื่อการปลูกซ่อมแซมอาคารเรียนโดยคิดดอกเบี้ยต่ำ ในปี พ.ศ. 2498 รัฐได้เพิ่มการอุดหนุนเป็นการให้เช่าทรัพย์สินของกระทรวงศึกษาธิการ

⁷ คณะกรรมการการศึกษาเอกชน, สำนักงาน. "เรื่อง นโยบายและแนวทางในการอุดหนุนโรงเรียนเอกชน." หน้า 9.

⁸ เช่นเดียวกัน, หน้า 10.

⁹ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. "พัฒนาการของกวดวิชาเอกชน." หน้า 78

ต่อมาในปี พ.ศ. 2504 กระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2504 ได้เปลี่ยนแปลงจากการให้เงินอุดหนุนเป็นรายหัวนักเรียนมาเป็นเงินให้ไปจ้างครู โดยถือเอาจำนวนห้องเรียนเป็นเกณฑ์ในการคำนวณ เพื่อหาจำนวนครู แต่ละจุดที่โรงเรียนจะได้รับสำหรับไปจ้างครูช่วยสอนต่อไป ซึ่งการให้เงินอุดหนุนโดยรัฐในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2504 -2515 จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี

แนวความคิดที่จะให้โรงเรียนราษฎร์รับภาระจัดการศึกษานั้นเริ่มเปลี่ยนแปลงไปในทางที่รัฐจะเข้าจัดการศึกษาเองมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ เนื่องจากถือเป็นหน้าที่ของรัฐโดยตรงที่จะต้องจัดการศึกษาให้ทั่วถึง จากการศึกษาที่รัฐบาลได้ขยายการศึกษาเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ความจำเป็นที่จะให้โรงเรียนราษฎร์เป็นผู้รับภาระในการจัดการศึกษาก็ลดลง ดังนั้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ออกระเบียบ พ.ศ. 2517 แทนฉบับ พ.ศ. 2504 ที่จะให้การอุดหนุนเฉพาะโรงเรียนที่ได้รับการอุดหนุนอยู่เดิมแล้วเท่านั้น สำหรับโรงเรียนที่เปิดใหม่จะไม่ได้รับการอุดหนุน โรงเรียนจะต้องเก็บค่าธรรมเนียมการเรียนสูงพอสมควร

นโยบายการส่งเสริมและอุดหนุนที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ คือ

1. ส่งเสริมให้โรงเรียนราษฎร์มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น ดำเนินกิจการได้ด้วยความสามารถของตนเอง และให้บริการแก่สังคมด้วยความเป็นธรรม
2. ส่งเสริมให้ครูมีความมั่นคงและก้าวหน้าในอาชีพครูและมีสวัสดิการที่ดี

ในปี พ.ศ. 2518 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2518 กำหนดให้มีการส่งเสริม อุดหนุนและช่วยเหลือโรงเรียนราษฎร์ ครูใหญ่และครู ซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงจากการปรับปรุงระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการให้การอุดหนุนแก่โรงเรียนราษฎร์เป็นเงินค่าจ้างครูช่วยสอนมาเป็นการอุดหนุนเป็นเงินสมทบเงินเดือนครูใหญ่และครูโรงเรียนราษฎร์ เงินค่าครองชีพชั่วคราว เป็นต้น พร้อมกันนั้นได้ยกเลิกการอุดหนุนเป็นเงินให้แก่ครูเพื่อช่วยหรือครูที่มีวุฒิทางครูหรือปริญญา และเงินช่วยเหลือครูที่ทำงานมานาน พร้อมกันนั้นก็ได้กำหนดให้ครูโรงเรียนราษฎร์ได้รับเงินเดือนเต็มตามวุฒิและเงินสมทบกองทุนสงเคราะห์แทน ทำให้การศึกษาเอกชนมีความมั่นคงมากขึ้น ครูได้รับการสงเคราะห์และสวัสดิการดีขึ้น และตั้งแต่ปีการศึกษา 2520 เป็นต้นมา เมื่อรัฐมีการปรับปรุงเงินเดือนให้แก่ข้าราชการใหม่และมีการจ่ายเงินเพิ่มค่าครองชีพครั้งใด ครูโรงเรียนเอกชนก็จะได้รับ

การปรับปรุงอัตราเงินเดือน และเงินค่าครองชีพเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงเงินเดือนให้แก่ข้าราชการและมีการจ่ายเงินเพิ่มค่าครองชีพชั่วคราว

ในปี พ.ศ. 2526 ได้มีพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 บังคับใช้โดยแบ่งการอุดหนุนและส่งเสริมโรงเรียนเอกชนเป็น 2 ส่วน คือ

1. การอุดหนุนและส่งเสริมโรงเรียน ประกอบด้วย
 - ก) จัดส่งครูไปช่วยสอนในโรงเรียน
 - ข) ให้อุปการณการศึกษา
 - ค) ให้เงิน ทั้งนี้จำกัดเฉพาะโรงเรียนเอกชนการกุศล
 - ง) ให้เช่าทรัพย์สินของกระทรวงศึกษาธิการ
 - จ) อุดหนุนและส่งเสริมด้วยลักษณะอื่นๆ เช่น ให้เครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่เจ้าของและผู้จัดการที่สามารถจัดการศึกษาได้เป็นประโยชน์กับประเทศชาติ
2. การส่งเสริมและช่วยเหลือครู ประกอบด้วย
 - ก) ให้การอบรมทางวิชาการ
 - ข) ให้เงินสงเคราะห์ตามส่วนที่รัฐบาลจัดสรรเข้าในกองทุนสงเคราะห์ การสมทบเงินเข้ากองทุนสงเคราะห์ระหว่างรัฐ : เจ้ารอง : ครู เท่ากับ 6 : 3 : 3 ของเงินเดือนครูใหญ่ และครู
3. ให้เงินสมทบเงินเดือนหรือค่าครองชีพ ซึ่งเป็นเงินอุดหนุนส่งเสริมช่วยเหลือการศึกษาเอกชน โดยรัฐจ่ายสมทบเงินเดือนครูเมื่อมีการปรับบัญชีอัตราเงินเดือนของข้าราชการ
4. ช่วยเหลือด้วยประการอื่น เช่น ให้เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ให้การผ่อนผันการเข้ารับราชการทหาร ให้สิทธิในการศึกษาต่อ เป็นต้น

ในปี พ.ศ. 2531 รัฐมีมติในหลักการการอุดหนุนเป็นเงินรายหัวนักเรียนแก่นักเรียนโรงเรียนเอกชน ซึ่งได้กำหนดนโยบายอุดหนุนโรงเรียนเอกชนเพื่อให้เอกชนสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยรายได้ของโรงเรียนเอง โดยกำหนดให้โรงเรียนที่รับเงินอุดหนุนจากรัฐกับค่าธรรมเนียมได้ไม่เกินร้อยละ 60 ของค่าใช้จ่ายรายหัวของนักเรียนภาครัฐในแต่ละระดับการศึกษา(เฉพาะงบดำเนินการ) สำหรับโรงเรียนที่ไม่ได้รับการอุดหนุนและไม่ขอรับการอุดหนุนสามารถกำหนดค่าธรรมเนียมการเรียนได้ตามความเหมาะสม การให้เงินอุดหนุนเป็นเงินรายหัวนักเรียนเริ่มในปี พ.ศ. 2532 จนถึงปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2533 รัฐบาลได้ปรับปรุงเป็นเงินเพิ่มให้กับข้าราชการหลายประเภท เช่น เพิ่มเงินค่าครองชีพ และปรับเงินเดือนข้าราชการใหม่ตามโครงสร้างเงินเดือนบัญชีใหม่ ซึ่งในการเพิ่มเงินดังกล่าวโรงเรียนเอกชนได้รับความกระทบกระเทือนมาก เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการได้มีระเบียบกำหนดว่า ครูโรงเรียนเอกชนต้องได้รับเงินเดือนตามวุฒิเช่นเดียวกับครูรัฐบาล และได้มีการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีในปี พ.ศ.2531 ทำให้ภาระค่าใช้จ่ายในเรื่องเงินเดือนครูโรงเรียนเอกชนเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งเมื่อมีการอนุมัตินโยบายการอุดหนุนในระเบียบดังกล่าวแล้ว โรงเรียนที่สามารถขึ้นค่าธรรมเนียมการเรียนได้ก็จะปรับค่าธรรมเนียมการเรียนของตนเอง เพื่อไม่ให้เป็นการอุดหนุนของรัฐบาล แต่สำหรับโรงเรียนที่ไม่สามารถขึ้นค่าธรรมเนียมการเรียนได้รัฐก็จะต้องให้การอุดหนุนต่อไปเช่นเดียวกับที่มีการปรับปรุงเงินเดือนข้าราชการทุกครั้ง ซึ่งรัฐได้ช่วยเหลือในเบื้องต้น โดยเพิ่มวงเงินงบประมาณเงินอุดหนุนซึ่งช่วยให้โรงเรียนที่รับอุดหนุนไม่ต้องกระทบกระเทือนและให้การอุดหนุนครูทุกคนในโรงเรียนที่ไม่ได้รับการอุดหนุนอยู่เดิมให้ได้รับอัตราเงินเดือนใหม่ ในช่วงปี พ.ศ.2533 - 2534 หลังจากนั้นคงเป็นการระดมโรงเรียนในการหาค่าใช้จ่ายเป็นเงินเดือนแก่ครู

ตารางที่ 3.1

อัตราส่วนและจำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษา

ระหว่างรัฐและเอกชน ในแต่ละปีจำแนกตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 1-7

แผนฯ	ฉบับที่ 1	ฉบับที่ 2	ฉบับที่ 3	ฉบับที่ 4	ฉบับที่ 5	ฉบับที่ 6	ฉบับที่ 7
ปี	2509	2514	2519	2524	2529	2534	2538
รัฐ: เอกชน	86 : 14	68 : 15	90 : 10	90 : 09	90.4 : 9.6	89.4 : 10.6	87.6 : 12.4
จำนวน นร. เอกชน	-	775,246	722,197	635,031	654,348	681,484	735,098

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

3.2 สถานการณ์ของการให้เงินอุดหนุนจากรัฐในช่วง 7 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2532 - 2538)

การให้เงินอุดหนุนการจัดการศึกษาเอกชนจากรัฐในช่วง 7 ปีที่ผ่านมา ในส่วนนี้จำกัดขอบเขตเฉพาะการให้เงินอุดหนุนจากรัฐที่ให้กับนักเรียนระดับประถมศึกษาในกรุงเทพฯ ที่รัฐได้ให้เงินอุดหนุนในระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. 2532 - 2538 โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งผลการศึกษาร้อยละของการให้เงินอุดหนุนเป็นเงินรายหัวนักเรียนในช่วงเวลาดังกล่าวมีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

3.2.1 การจัดสรรงบประมาณด้านเงินอุดหนุนการศึกษาเอกชนระดับประถมศึกษา

เป้าหมายของการให้เงินอุดหนุนในการจัดการศึกษาเอกชนจากรัฐ ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2532 - 2538 เพื่ออุดหนุนและส่งเสริมโรงเรียนเอกชนให้มีรายได้เพียงพอที่จะพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพและเพื่อส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนเอกชนมีสวัสดิการและความมั่นคงในอาชีพ ซึ่งงบประมาณในการอุดหนุนด้านการเงินในกรุงเทพฯ มีมูลค่าสูงชันทุกปี โดยมีมูลค่าประมาณ 164 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2532 เพิ่มเป็นประมาณ 251 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2538 หรือมีอัตราการเพิ่มเงินอุดหนุนสำหรับการจัดการศึกษาในระดับนี้ในช่วง 7 ปีเท่ากับ 53% (ตาราง 3.2)

จากตารางที่ 3.2 จะสังเกตเห็นได้ว่าจำนวนเงินตามงบประมาณที่รัฐจัดสรรในการให้เงินอุดหนุนเป็นเงินรายหัวนักเรียนโรงเรียนเอกชน สำหรับระดับประถมศึกษาในกรุงเทพฯ มีมูลค่าเพิ่มขึ้นทุกปี หากย้อนพิจารณาถึงทฤษฎีและแนวคิดที่ได้กล่าวถึงแล้วในบทที่ 2 จะเห็นว่าให้ผลสวนทางกัน เพราะโดยหลักการแล้ว การที่รัฐให้เงินอุดหนุนเพิ่มขึ้น ปริมาณการศึกษาก็น่าจะเพิ่มขึ้นด้วย แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นเช่นนั้น สาเหตุส่วนหนึ่งที่คาดว่าจะเป็นไปได้ก็คือ จำนวนประชากรตามกลุ่มอายุในวัยนี้มีจำนวนลดลง จากการคาดประมาณจำนวนประชากรตามกลุ่มอายุในกรุงเทพฯ ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 - 2538 มีแนวโน้มลดลงโดยตลอด (พิจารณาตารางที่ 3.3 ประกอบ)

ตารางที่ 3.2

งบประมาณในการให้เงินอุดหนุนเป็นเงินรายหัวนักเรียนระดับประถมศึกษา ใน กทม.

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2532 - 2538

ปีงบประมาณ	จำนวนนักเรียน	ค่าใช้จ่ายรายหัวนักเรียน (สัดส่วนที่ให้เงินอุดหนุน)	จำนวนเงินตามงบประมาณ (บาท)
2532	137,477	1,200	164,936,400
2533	129,553	1,360	176,192,080
2534	124,872	1,638	204,540,336
2535	121,338	1,617	196,203,546
2536	117,537	2,079	244,359,423
2537	107,990	2,160	233,258,400
2538	105,239	2,394	251,942,166

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

ตารางที่ 3.3

การคาดประมาณจำนวนประชากรวัยเรียนตามกลุ่มอายุ ในกรุงเทพฯ

ปี พ.ศ.	การคาดประมาณการ จำนวนประชากรตามกลุ่มอายุ (คน)
2532	763417
2533	630208
2534	627320
2535	623240
2536	620896
2537	619088
2538	614264

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

3.2.2 จำนวนโรงเรียนที่ได้รับเงินอุดหนุนเป็นเงินรายหัวนักเรียน ระดับประถมศึกษา

จำนวนโรงเรียนเอกชนที่ได้รับเงินอุดหนุนเป็นเงินรายหัวนักเรียนในกทม.ระดับประถมศึกษา มีแนวโน้มลดลงทุกปี เช่นเดียวกับจำนวนโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาใน กทม. ก็ลดลงทุกปีเช่นกัน จากสัดส่วนของโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาที่ได้รับเงินอุดหนุนกับโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษา ใน กทม. มีแนวโน้มลดลงประมาณ 7% ในช่วง 7 ปี (ตารางที่ 3.4)

จากตารางที่ 3.4 การลดลงของโรงเรียนเอกชนที่ได้รับเงินอุดหนุน และสัดส่วนของจำนวนโรงเรียนเอกชนที่ได้รับเงินอุดหนุนกับโรงเรียนเอกชนทั้งหมดก็มีค่าลดลงด้วย ซึ่งการลดลงของจำนวนโรงเรียนดังกล่าวอาจเป็นเพราะจำนวนประชากรที่ลดลงดังกล่าวแล้วข้างต้น ทำให้จำนวนนักเรียนเอกชนมีจำนวนลดลงด้วย และเหตุผลอื่นๆ ที่อาจเป็นไปได้ก็คือ มีโรงเรียนเอกชนเลิกสัมพันธกิจการมากขึ้น เนื่องจากประสบภาวะขาดทุนจากการดำเนินงานจึงต้องปิดกิจการโรงเรียนไปในที่สุด

ตารางที่ 3.4

สัดส่วนจำนวนโรงเรียนเอกชนระดับประถมศึกษาใน กทม.
ที่ได้รับเงินอุดหนุนกับจำนวนโรงเรียนเอกชนทั้งหมด
ปีงบประมาณ พ.ศ. 2532 - 2538

ปีงบประมาณ	จำนวนโรงเรียนเอกชน (1)	จำนวนโรงเรียนที่ได้รับ เงินอุดหนุน (2)	สัดส่วน (2) / (1)
2532	472	375	.794
2533	457	362	.792
2534	447	345	.772
2535	440	331	.752
2536	438	328	.749
2537	430	324	.753
2538	426	308	.723

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

บทสรุป

ถึงแม้ว่าการจัดการศึกษาเอกชน และการให้เงินอุดหนุนจากรัฐในการจัดการศึกษาเอกชนจะมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน แต่วัตถุประสงค์สำคัญของการให้เงินอุดหนุนจากรัฐก็ยังคงใกล้เคียงจากเดิม คือ ต้องการให้โรงเรียนเอกชนมีรายได้เพียงพอที่จะพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพร้อมกับรัฐ เพราะอย่างน้อยที่สุดโรงเรียนเอกชนก็ยังได้ชื่อว่าได้จัดการศึกษาให้กับนักเรียนจำนวนหนึ่งในสังคม ทำให้สมาชิกในสังคมมีความรู้และเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพมากขึ้น

จากอดีตที่ผ่านมา พัฒนาการการจัดการศึกษาเอกชนได้มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับยุคสมัยอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากว่าการจัดการศึกษาเปรียบเสมือนการผลิตสินค้าและบริการประเภทหนึ่งในระบบการตลาด เป็นสินค้าที่ได้ชื่อเรียกว่า "สินค้ากึ่งสาธารณะ" (Quasi-Public Goods) อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาโดยรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียวจำเป็นต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก รัฐจึงได้มีมาตรการในการรูงใจภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษากับรัฐมากขึ้น

สำหรับการให้เงินอุดหนุนรายหัวนักเรียนนั้นก็เป็นอีกมาตรการหนึ่งในการส่งเสริม และช่วยเหลือการจัดการศึกษาเอกชนทางด้านการเงินเพื่อให้โรงเรียนเอกชนมีรายได้มากขึ้น ส่วนหนึ่งจากเงินอุดหนุนของรัฐ และจากการเก็บค่าธรรมเนียมการเรียน ทำให้โรงเรียนมีรายได้เพียงพอที่จะสามารถดำรงอยู่ได้ และเพียงพอที่จะสามารถนำไปพัฒนาคุณภาพการศึกษารองโรงเรียนได้ ซึ่งจะทำให้เกิดผลพลอยได้ทางอ้อมในการที่โรงเรียนเอกชนได้ช่วยแบ่งเบาภาระในการจัดบริการการศึกษาให้กับนักเรียนจำนวนหนึ่งเพิ่มขึ้นในโรงเรียนเอกชนที่ได้รับเงินอุดหนุนดังกล่าว แต่จากข้อมูลที่ได้ศึกษามานั้น ผลที่เกิดขึ้นกลับไม่ได้เป็นไปในลักษณะของหลักการให้เงินอุดหนุนดังกล่าว เพราะปริมาณการศึกษาเอกชนที่จัดให้กับนักเรียนจำนวนเอกชนที่ได้รับเงินอุดหนุนกลับน้อยลงทุกปี ในขณะที่งบประมาณในการอุดหนุนเพิ่มขึ้น ดังนั้น ผลกระทบของการให้

* ผลประโยชน์ที่ได้จากการจัดการศึกษานั้นไม่ได้ตกแก่ผู้เรียนหรือครอบครัวเท่านั้น แต่ยังมีบุคคลอื่นๆ ในสังคมพลอยได้รับประโยชน์นั้นด้วย ซึ่งผลประโยชน์ดังกล่าวยากที่จะแบ่งแยกได้ชัดเจนและคำนวณออกมาเป็นตัวเงินได้ จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้รัฐเข้ามาจัดบริการการศึกษา

เงินอุดหนุนต่อปริมาณการศึกษาเอกชนนั้นไม่อาจสรุปได้ว่า ก่อให้เกิดการขยายตัวของปริมาณการศึกษาให้กับสังคม เนื่องจากข้อมูลที่แสดงปริมาณการศึกษาเอกชนมีจำนวนลดลงทุกปี ในขณะที่เดียวกันก็มีการลดลงของโรงเรียนเอกชนในภาพรวมและจำนวนประชากรวัยเรียนที่ลดลง ทั้งนี้ อาจเป็นผลมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมอื่นๆ มากกว่า สำหรับการคำนวณเพื่อวิเคราะห์หาต้นทุนผลได้ของการให้เงินอุดหนุนจากรัฐในการจัดการศึกษาเอกชนว่าจะเป็นการจัดระบบประมาณ หรือมองอีกนัยหนึ่งโดยมองการให้เงินอุดหนุนจากรัฐในการจัดการศึกษาเอกชนว่าเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าหรือไม่นั้น สำหรับงานศึกษาในครั้งนี้จะพิจารณาจากมุมมองเพียงด้านเดียว คือ ด้านที่รัฐบาลเป็นผู้ลงทุนและเป็นผู้รับผลประโยชน์จากการให้เงินอุดหนุนในการจัดการศึกษาเอกชน

สถาบันวิจัยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* คุ้มค่าในที่นี้ หมายถึง ต้นทุนที่ประหยัดได้ของรัฐ โดยรัฐเพียงแต่ให้เงินอุดหนุนจำนวนหนึ่งแทน การที่รัฐจะต้องเสียบงบประมาณหรือทรัพยากรในการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนจำนวนหนึ่งเองทั้งหมด